

Ortaokul Öğretmenlerinin Örgütsel Muhalefet Davranışlarına İlişkin Algılarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi *

Investigation of Secondary School Teachers' Perceptions Regarding Their Organizational Dissent Behaviors in terms of Several Variables

Tijen Akada, Dokuz Eylül Üniversitesi, akada_2000@yahoo.com ORCID: 0000-0002-6071-9469

Kadir Beycioğlu, Dokuz Eylül Üniversitesi, beycioglu@gmail.com ORCID: 0000-0003-0385-3087

ÖZ. Bu araştırma, İzmir ili Buca merkez ilçesindeki kamu ortaokullarında görevli öğretmenlerin örgütsel muhalefet davranışlarına ilişkin algılarını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Araştırmada 347 ortaokul öğretmenin muhalif davranışlarına ilişkin algılarının, cinsiyet, eğitim düzeyleri, sendika üyesi olup olmadıkları ve sosyal medyayı kullanıp kullanmadıkları değişkenlerine bağlı olarak değişip değişmedikleri incelenmiştir. Özdemir (2010) tarafından geliştirilen “Örgütsel Muhalefet Ölçeği” nin “Muhalefet Davranışlar” bölümü kullanılmıştır. Veriler SPSS 15 kullanılarak, aritmetik ortalama, standart sapma, t-testi, ANOVA ve LSD testleri yoluyla analiz edilmiştir. Öğretmenlerin muhalefet davranışlarına ilişkin algılarının ortalaması “ara sıra” ve okul müdürlerine gösterdikleri açık muhalefet davranışları da “çoğunlukla” düzeyinde, örtük muhalefet ve bilgi (haber) uçuurma davranışlarının ortalaması da “ara sıra” düzeyinde bulunmuştur. Öğretmenlerin cinsiyeti ve sosyal medya kullanımları onların açık muhalefet, örtük muhalefet ve bilgi uçuurma davranışlarında anlamlı bir farklılık yaratmamaktadır. Öğretmenlerin eğitim düzeyleri açık muhalefet ve haber uçuurma davranış biçimlerinde anlamlı bir fark yaratmamakta ancak örtük muhalefet davranışlarında anlamlı bir fark yaratmaktadır. Öğretmenlerin sendika üyeliği açık muhalefet ve örtük muhalefet davranışlarında anlamlı bir fark yaratmamakla birlikte, bilgi uçuurma davranışlarında anlamlı bir farklılık yaratmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Örgütsel muhalefet, öğretmen muhalefeti, ortaokul, pedagojik açıdan muhalefet, açık muhalefet

ABSTRACT. This research investigates the perceptions of teachers regarding their organizational dissent behaviors in secondary schools in central Buca, İzmir. It is a descriptive survey administered to 347 middle school teachers to determine whether their perceptions change depending on their gender, educational status, being a union member and using social media. A subscale named “Dissident Behaviors” of “Organizational Dissent Scale” developed by Özdemir (2010) was used. Data was analyzed via SPSS 15 for arithmetic mean, standard deviation, t-test, ANOVA and LSD test. The participants “sometimes” dissented, and “frequently” employed upward dissent, and “sometimes” used lateral dissent and whistle blowing. Results show that teachers’ gender and social media usage does not create a meaningful difference in their upward dissent, lateral dissent and whistleblowing behaviors. Teachers’ educational status does not create a meaningful difference in terms of their upward dissent and whistleblowing; however, creates a meaningful difference in lateral dissent. Teachers’ who are union members show similar dissident behaviors in terms of upward and lateral dissent, however their dissident behaviors differ meaningfully in terms of whistleblowing.

Keywords: Organizational dissent, teacher dissent, middle schools, pedagogy of dissent, upward dissent

*Bu çalışma birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında yürüttüğü yüksek lisans tezinden türetilmiş ve farklı bir versiyonu ITTES 2017, 5th International Instructional Technologies & Teacher Education Symposium’da sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

SUMMARY

Introduction

Organizational dissent, being a certain type of voice reflecting the opposing ideas of the dissatisfied member or members of organizations who make up the minority in number (Kassing, 2002, p. 189) is an aspect of organizational life, and schools are no exception to this. Teachers all around the world also voice their dissident ideas against organizational policies and/or their administrators in the forms of “upward dissent”, “lateral dissent” “displaced dissent”, “whistleblowing” or “cyberdissent” (Kassing, 1997b; 1998; Kassing & Armstrong, 2002, Kassing, 2011). Researchers have investigated teachers’ dissent from political and pedagogical points of views (Özdemir, 2010). Özdemir (2010), Dağlı & Ağalday (2014), Yıldız (2013) and Dağlı (2017) investigated teachers’ dissent from the pedagogical perspective in different schools in Anatolia. This research investigates perceptions of secondary school teachers regarding their organizational dissent behaviors in Buca province of İzmir, Turkey after a series of changes in the educational system were implemented.

Methodology

This study is a descriptive survey given to 347 secondary school teachers. 238 female and 109 male teachers, chosen through stratified sampling method volunteered to participate. The researcher distributed, explained and collected the scale. A personal information form developed by the researcher and the “Organizational Dissent Behaviors Scale”, a subscale of the “Organizational Dissent Scale” which is composed of four parts, developed by Özdemir (2010) were given to the participants. In addition to the descriptive statistics, Levene Test for Equality of Variances was conducted. After seeing that variances are homogenous, t-tests were conducted for teachers’ gender, being a union member or not, and social media usage. Teachers’ educational status was calculated via ANOVA. LSD tests were applied when there is a meaningful difference.

Results

The results indicated that teachers “sometimes” dissented, and when they did they “mostly” employed “upward dissent”. They also “sometimes” employed “lateral dissent” and “whistleblowing”. Gender creates no difference in “upward dissent”, “lateral dissent” and “whistleblowing” behaviors of secondary school teachers. Teachers’ educational level does not create any difference in their “upward dissent” and “whistleblowing” behaviors, but creates a difference in teachers’ “lateral dissent” behaviors. As LSD test indicated those who have masters degrees employ more lateral dissent than those who have BA and BS degrees. Being a union member does not create any difference in their “upward dissent” and “lateral dissent” behaviors either; however, being a union member creates a difference in “whistleblowing” behaviors of teachers, and union members whistleblow more than the others. It was also found that social media usage does not change teachers’ “upward dissent”, “lateral dissent” and “whistleblowing” behaviors.

Discussion and Conclusion

This research showed that dissent “sometimes” existed among secondary school teachers, and dissenters “mostly” prefer to express their dissent directly to school administrators. The findings indicated a slightly higher level of dissent existed comparing to previous literature, and that may be a result of some changes implemented at the educational system very fast and without further discussion in Turkey. Schools may become more democratic and participatory places when teachers’ opinions are asked before systemic changes are implemented. Also school administrators may listen and tolerate teachers’ opinions, and in order to achieve that administrators may provide several opportunities to teachers to extend their opinions anonymously via providing them with suggestion boxes, e-mail addresses, blogs, social media platforms etc.

GİRİŞ

Muhalefet konusu genellikle politik arenayla özdeşleştirilse de örgüt çatısı altında da incelenir (Özdemir, 2010). Örgütler, üyelerinin ortak amaçlar doğrultusunda iş birliği yürüttüğü yerlerdir. Ancak örgütsel dinamiklerin işleyişi sırasında zaman zaman örgüt üyelerinin uygun bulmadıkları, inançlarına ve değer yargılarına ters düşen veya kendilerini doyumsuzluğa iten durumlarla karşılaşabilmeleri ve bunları değiştirerek örgütlerini daha iyi bir yer yapmak isteyebilmeleri de söz konusu olabilmektedir (Sprague ve Ruud, 1988). Böylesi durumlarda örgüt üyeleri, yöneticilerinin görüşlerine veya örgütsel uygulamalara ilişkin karşıt görüşlerini seslendirerek örgütsel muhalefet gerçekleştirebilmektedir.

Alanda öne çıkan isimlerden olan Kassing (2002, s. 189) örgütsel muhalefeti “örgütsel uygulamalar ve politikalara ilişkin anlaşmazlıkların ve karşıt görüşlerin ifade edilmesini içeren belirli bir çalışanın sesi biçimi” olarak tanımlamaktadır. Her örgütte çalışanların itiraz edebilecekleri ve seslerini duyurmak isteyebilecekleri durumlar söz konusudur (Sprague ve Ruud’dan akt. Garner, 2006, s. 13). Açık sistemler olan okullarımızda da benzer durumlar yaşanabilmektedir. Öğretmenler Millî Eğitim Bakanlığının veya okul yöneticilerinin bazı görüş ve kararlarını onaylamayabilmekte veya uygulamaların farklı biçimde yapıldığı takdirde daha etkili olabileceğini düşünebilmekte ve bu yöndeki görüşlerini dile getirerek muhalefet gösterebilmektedir. Okullarda karşıt görüşlere yol açabilecek durumlar mevcut olduğunda öğretmenlerin görüşlerini dile getirebilmelerine olanak sağlanmasının okulları daha demokratik ve çok sesli örgütlere dönüştürebileceği düşünülebilir.

Kassing (1997b, s. 39). Örgütsel Muhalefet Modelini geliştirerek muhalefet sürecinin dört aşamadan oluştuğunu savunmaktadır. Birinci aşama muhalefete yol açan durumların ortaya çıkışı, ikinci aşama muhalifin görüşlerini dile getirebilmesinde belirleyici olan bazı bireysel, ilişkisel ve örgütsel değişkenleri incelemesi, üçüncü aşama muhalifin görüşlerini aktaracağı kanalı (izleyiciyi) seçmesi ve son aşama da muhalifin karşıt görüş mesajlarını seçtiği alıcılara ifade etmesidir.

Modelde birinci aşama muhalefete yol açan nedenlerin ortaya çıkmasıdır. Muhalefeti başlatan nedenler: örgüt üyelerine yönelik adil olmayan davranışlar, örgütsel değişme, örgütsel kararların alınış biçimi, etkisiz uygulamalar, görev ve sorumluluklar, örgütsel kaynaklar, etik, performans değerlendirilmesi ve müşterilerin veya örgüt üyelerinin uğrayabileceği zararların önlenmesi olabilir (Kassing ve Armstrong, 2002). Ağalday, Özgan ve Arslan (2014) ise araştırmalarında öğretmenlerin görev ve sorumluluklarına, değişime dirence, kişisel çıkarılarının zedelenmesine, kararların alınma biçimine ve içeriğine, önyargılara, etik dışı ve adaletsiz uygulamalara, öğretmenlerin yetersizliğine, etkisiz uygulamalara, kendilerine ilişkin yapılan performans değerlendirmelerine, kaynakların elde edilmesi ve kullanılmasına, hatta muhalefet olsun diye muhalefet ettiklerine yönelik muhalif davranışlar gösterdikleri sonucuna varmaktadır.

Örgütsel Muhalefet Modelinde ikinci aşama mevcut durum ve olay(lar)dan rahatsızlık duyan üyelerin muhalefet stratejisini seçmelerinde etkili olabilecek çeşitli değişkenleri incelemesidir (Kassing, 1997a). Bu etkenler bireysel (Kassing ve Avgtis, 1999), ilişkisel (Kassing, 2007) ve örgütsel (Kassing, 1997b) olabilmektedir. Daha sonra muhalifler karşıt görüşlerini ileteceği kişileri/kanalları seçmektedir (Kassing, 1997b). Seçilen kişiler çalışanın yöneticileri, iş arkadaşları ve diğer çalışanlar gibi örgüt içinden veya aile üyeleri, arkadaşları veya tanıdıkları gibi örgüt dışından kişiler olabilmektedir (Kassing, 1997b; 1998; Kassing ve Armstrong, 2002). Muhalif görüşlerin iletildiği muhalefet davranışları açık/yukarıya muhalefet (articulated/upward dissent), örtük muhalefet (latent/lateral dissent), yer değiştirmiş/dışsal muhalefet (displaced dissent), haber uçurma (whistle blowing) ve siber muhalefet gibi çeşitli isimler alabilmektedir. Kassing (1997b; 1998) muhalifin karşıt görüşlerini doğrudan ve açıkça, örgütün yöneticilerine ve örgüt içinde kendisinden daha üst konumlarda bulunanlara (Kassing ve Armstrong, 2002) iletmesini açık (yukarıya) muhalefet olarak tanımlamaktadır. Açık muhalefet davranışında muhaliflerin karşıt görüşlerini doğrudan yönetim kademesinde olanlara seslendirmeleri kendileri için çeşitli zorluklar ve riskler doğurabileceğinden ötürü, bazı muhalifler karşıt görüşlerini iş arkadaşlarıyla paylaşmayı seçebilmektedir (Kassing, 2008).

Örgüt üyelerinin muhalif görüşlerini örgüt içinde kendisine benzer hiyerarşik düzlemde bulunanlarla paylaşmasına örtük (yatay) muhalefet denmektedir (Kassing, 1997b). Muhaliflerin karşı görüşlerini örgüt içinden kişilerle paylaşmayı istememesi durumunda muhalif iletiler örgüt dışından muhataplarla da paylaşılabilir. Yer değiştirmiş muhalefet adı verilen bu kanalı kullanan muhalifler görüşlerini, kendisi için bir tehdit oluşturmayacak aile üyeleri, arkadaşları veya bazen hiç tanımadıkları yabancılarla paylaşabilmektedir (Kassing, 1997; 1998).

Açık, örtük ve yer değiştirmiş muhalefet biçimlerine ek olarak bir diğer karşı görüş bildirme biçimi de haber/bilgi uçurma davranışıdır (Kassing, 2011). Haber uçurma "eski veya yeni örgüt üyelerinin, işverenlerinin bilgisi çerçevesinde gerçekleşen yasadışı, etik dışı veya gayri meşru uygulamaları durumu değiştirmeye etkisi olabilecek kişi veya örgütlere açıklaması" olarak tanımlanmaktadır (Miceli ve Near, 2002, s. 456). Muhalifin karşı görüşlerini aktardığı kişilerin kurum içinden olmasına içsel haber uçurma, kurum dışından olmasına da dışsal haber uçurma adı verilmektedir (Aktan, 2006). Bazı çalışmalar haber uçurmanın olumlu sonuçlar doğurabildiğini ve kurumlarda kandırma, yolsuzluk, adam kayırma vb. etik dışı uygulamaların azalabildiğini öne sürmektedir (Eaton ve Akers 2007; Pascoe ve Welsh 2011). Haber uçurmanın örgüt içindeki yanlış uygulamaları tespit edip, denetleyici işlev görmesi de söz konusudur (Miethe ve Rothschild, 1994). Özdemir (2013) Türkiye'de okullardaki örgütsel yolsuzluk, muhalefet ve haber uçurma ilişkisini belirlemek üzere yürüttüğü çalışmada örgütsel yolsuzluğun, muhalefet ve haber uçurma davranışlarını yordadığını ve öğretmenlerin yolsuzluğa direnmek için bu iki muhalefet davranışını sergilediğini ortaya koymuştur.

Günümüzde işe koşulan bir diğer muhalefet biçimi de İnternet üzerinden yürütülmektedir (Gossett ve Kilker, 2006). Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, İnternetin yaygınlaşması ve kullanımının kolaylaşmasının etkisiyle örgütsel muhalefetin siber dünyaya taşındığı ve elektronik posta, forumlar, bloglar, sosyal medya platformları ve benzeri uygulamalar ile muhalif görüşlerin anonim bir kimlikle paylaşılıp, hızlı biçimde geniş kitlelere iletebileceği söylenebilir. Kassing (2011, s. 140) "siber muhalifler" (cyber dissidents) terimini kullanarak İnternetin muhaliflerin sesini duyurabileceği bir platform oluşturduğuna dikkat çekmektedir.

Kassing'in (1997) modelinde dördüncü ve son aşama muhaliflerin karşı görüşlerini iletilmesidir. Tarihsel süreci içinde Hegstrom (1995, s. 84-85) muhalif görüşlerin iletilmesini bir geribildirim mekanizması olarak görüp örgütsel muhalefeti "çalışanlar ve müşterilerden gelen yapıcı geribildirim" olarak tanımlamaktadır. Verilen geribildirim sayesinde örgütün sorunlu alanlarının bulunup, düzeltilmesi mümkün olabilmektedir (Hegstrom, 1995; Kassing, 1997). Bu geribildirimler sonucunda muhaliflere nasıl bakıldığı ve muhaliflerin nasıl algılandığı konusu da incelenmekte ve muhalefete farklı bakış açılarıyla yaklaşan örgütlerin muhaliflere olumlu veya olumsuz çeşitli tepkiler gösterebildikleri ortaya çıkmaktadır. Olumlu bazı katkılarına rağmen muhalefet her örgütte aynı şekilde karşılanmamaktadır (Hegstrom, 1990; Kassing, 2000a). Yöneticilerin muhalefet eden örgüt üyelerine karşı üç şekilde davranabileceği belirtilmektedir (Graham, 1986). Bu tepkilerden ilki yöneticinin demokratik bir yaklaşım sergileyerek, muhalif davranış gösteren örgüt üyelerinin davranışının desteklenmesidir. Bir diğer tepki ise muhalifin davranışının ne ödüllendirilmesi ne cezalandırılması, yani muhalifin davranışına tepki verilmemesidir. Sonuncu tepki türü örgüt üyesinin cezalandırılması, örneğin performans notunun düşürülmesi veya yöneticinin onunla iletişimi kesmesi olabilmektedir (Özdemir, 2010).

Muhalefetin birçok örgüt türünde ve birçok farklı kültürde (Stanley, 1981) mevcudiyeti söz konusudur. Türk eğitim sisteminin örgütsel muhalefetle ilişkisini doğurabilecek nedenlerin varlığının araştırması yapılıncaya ortaya çıkabilecek sonuçların yönetim anlayışıyla ilişkili olabileceği (Özdemir, 2008) düşünülebilir. Türk eğitim sistemi özünde aşırı merkezîyetçi bir anlayışla yönetilmektedir (Özdemir, 2008). Eğitim hizmetlerinin merkezden planlanması ve yönetilmesi okul yöneticilerinin de merkezîyetçi ve otokratik bir anlayış taşımasına neden olabilmekte ve öğretmenlerin muhalefet etmelerine neden olabilecek durumların varlığına yol açabilmektedir (Özdemir, 2008).

Buna ek olarak, Türkiye'de eğitim sisteminde son yıllarda birbiri arkasından çeşitli yapısal düzenleme ve değişikliklere gidilmiştir. Owens (1987, s. 243) örgütsel açıdan değişmeyi, "var olan amaçları daha etkili bir şekilde başarma veya yeni amaçlar başarmada örgüte katkıda

bulunan planlı, alışılmışın dışında, önceden düşünülmüş özgün çaba" olarak ifade etmektedir. Değişimlerin kendi içlerinde bir değişime direniş de getirebilmesi olasıdır (Agocs, 1997; Dent ve Golberg, 1999; Dolaşır, 2005; Kotter ve Schlesinger, 1979; Zayim, 2005'den akt. Özdemir, 2010) ve özellikle de büyük miktarda muhalefet çalışanların değişime direnci sonucu ortaya çıkabilmektedir (Kassing, 2002). Amerikan okullarında yapılan bir değerlendirme öğretmenlerin korkularından, gücünü veya özerkliğini yitirme endişesinden, "dar görüşlü olmalarından" (close-mindedness), geleneklerinden, değer yargılarından, etik anlayışlarından ve tahmin edilebilirliği tercih etmelerinden ve benzeri nedenlerden ötürü okullarında gerçekleşen değişikliklere direniş gösterebildiklerini rapor etmektedir (Burns ve Wagner, 2013, s. 29). Bu bilgiler Türkiye'de okullarda öğretmenlerin gösterdiği muhalefet davranışlarının ne durumda olduğu sorusunu akla getirebilmektedir.

Örgütsel muhalefet yakın zamanda birçok farklı sektörde ve farklı değişkenlerle ele alınmaya başlamış bir konudur (Alga ve Eroğlu, 2018; Ataç-Oral ve Köse, 2017; Bakan, Doğan ve Yılmaz, 2017; Biçkes, 2017; İlman-Püsküllüoğlu ve Altinkurt, 2018; Kavak ve Kaygın, 2018; Kaya, 2016; Ötgen ve Cenkçi, 2013; Sadykova ve Tutar, 2014). Eğitim örgütlerinde muhalefet olgusunun politik ve pedagojik olarak iki bakış açısıyla incelendiği (Özdemir, 2010) söylenmektedir. Pedagojik bakış açısıyla yaklaşan Özdemir (2010) 2009-2010 öğretim yılında Ankara ili merkez ilçelerinde yer alan kamu genel liselerinde görevli öğretmenlerin örgütsel muhalefete ilişkin görüşlerini çeşitli değişkenler bakımından incelemektedir. Çalışma ayrıca okul yöneticilerinin öğretmen muhalefetine ilişkin görüşlerini ve liselerde yapılan muhalefetin sonuçlarını da kapsamaktadır. Dağlı ve Ağaltay (2014) 2011-2012 öğretim yılında Mardin il merkezindeki resmi ilköğretim okullarının II. Kademesinde çalışan öğretmenlerin örgütsel muhalefetinin öğretmen, yönetici ve okul üzerinde yol açtığı sonuçlarına ilişkin görüşlerini araştırmaktadır. Ağalday, Özgan ve Arslan (2014) 2012-2013 öğretim yılında Mardin il merkezinde görevli olan ilkokul ve ortaokul müdür ve müdür yardımcıları ile nitel çalışma yürütmektedir. Yıldız (2014) ise 2012-2013 öğretim yılında Bolu ili merkez ilçesinde bulunan sınıf öğretmenlerinin örgütsel muhalefet algılarını belirlemektedir. Dağlı (2017) ise 2013-2014 öğretim yılında Diyarbakır merkezde görev yapan ilkokul öğretmenlerinin muhalefet davranışlarını yaşam doyumu değişkeniyle birlikte ele almaktadır. Burns ve Wagner (2013) ise Amerika Birleşik Devletleri'nde öğretmenlerin siber muhalefet davranışları da gösterebildiğini rapor etmektedir.

Özdemir (2010), Dağlı ve Ağalday (2014), Ağalday, Özgan ve Arslan (2014), Yıldız (2014) ve Dağlı (2017) Türk eğitim sistemi çerçevesinde öğretmenlerin örgütsel muhalefet davranışları gösterdikleri algılarına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bakımdan Türkiye'nin başka şehirlerindeki diğer eğitim kurumlarında yer alan örgütsel muhalefetin incelenmesi alanyazına katkı sağlayabilir. Yapılan alanyazın taramasında, İzmir'de kamu ortaokullarında görevli öğretmenlerin sergiledikleri muhalefet davranışlarına ilişkin algılarını inceleyen bir çalışmanın olmadığı belirlenmiştir. Bu çalışma sonucunda eğer mevcutsa, İzmir ili, Buca merkez ilçesinde kamu ortaokullarında görev yapan öğretmenlerin ne tür muhalif davranışlar gösterdiğinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca bu çalışmada değişkenler arasında daha önce araştırılmamış olan öğretmenlerin sosyal medya kullanımının muhalefet davranışlarında fark yaratıp yaratmadığı da incelenmektedir.

Bu araştırmanın amacı, İzmir ili Buca ilçe merkezinde bulunan kamu ortaokullarında görev yapan öğretmenlerin ne tür muhalefet davranışları sergilediklerine ilişkin algılarını belirlemektir. Öğretmenlerin gösterdikleri muhalefet davranışlarına bir iletişimsel öge bakış açısıyla yaklaşırsa (Kassing, 1997b) okullarda daha şeffaf, demokratik ve sorun çözmeye yönelik bir iletişim ortamının oluşturulması olanağı doğabilir. Ortaokul öğretmenlerinin karşıt görüş sahibi oldukları durumlarda gösterebilecekleri muhalif davranışlarının tespit edilmesinin okul yöneticilerine de iletişimsel becerilerini geliştirebilmesi ve çalışanları güçlendirebilmesi yönünde veri sağlaması umulmaktadır.

Problem Cümlesi

İzmir ili Buca merkez ilçesinde kamu ortaokullarında görev yapan öğretmenlerin örgütsel muhalefet davranışlarına ilişkin algıları ne düzeydedir?

Alt Problemler

İzmir ili Buca merkez ilçesindeki ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin;

1. Yukarıya (açık) muhalefet, örtük muhalefet ve haber (bilgi) uçurma davranışı gösterme sıklığına ilişkin algıları ne düzeydedir?
2. Yukarıya muhalefet, örtük muhalefet ve haber uçurma davranış biçimlerine ilişkin algılarında cinsiyetlerine, eğitim düzeylerine, sendika üyeliğine ve sosyal medya kullanıcısı olup olmama durumlarına göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma betimsel tarama modelinde bir çalışmadır. Tarama modeli çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup üzerinde tarama yapılması (Karasar, 2017) uygulamasıdır. Tarama modelinde, daha önce veya günümüzde mevcut olan bir durum, olay ve nesne, kendi koşulları içerisinde var olduğu şekliyle betimlenmektedir (Karasar, 2017).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni 2014-2015 öğretim yılında İzmir ili Buca merkez ilçesindeki 28 kamu ortaokulunda görevli 1286 öğretmenden oluşmaktadır. Örneklemi ise Balcı'nın (2005, s. 95) ifade ettiği üzere, $\alpha = .05$ anlamlılık ve %5 yanılma payı düzeyinde 300 ortaokul öğretmenin temsil edebileceği düşüncesiyle, 347 öğretmen oluşturmaktadır. Örneklem "tabakalı örnekleme" yoluyla, ortaokulların küçük okul (KO), orta büyüklükte okul (OBO) ve büyük okul (BO) şeklinde tabakalara ayrılmasıyla belirlenmiştir. Okul büyüklüğünü saptamak üzere Jones'un (1997) kullandığı sınıflandırmaya başvurulmuş ve öğretmen sayısı 28 ve daha az olan okullar "küçük okul", 29-39 arası olan okullar "orta büyüklükte okul", 40 ve üzeri olan okullar "büyük okul" olarak kategorize edilmiştir. Araştırma için okullar Buca merkez ilçesindeki 28 ortaokuldan Milli Eğitim Bakanlığının araştırma yürütülmesine izin verdiği okullar arasından ve yansızlığı sağlamak üzere kura çekme yöntemiyle belirlenmiştir. Araştırma en az bir küçük okula ve orantılı dağıtım gözetilerek en fazla büyük okullara uygulanacak şekilde planlanarak, 1 KO, 6 OBO ve 11 BO da yürütülmüştür.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin 238'i kadın, 109'u erkek ve 35'i önlisans, 284'ü lisans ve 28'i lisansüstü mezundur. Öğretmenlerin 252'si sendika üyesi, 95'i ise değildir. Öğretmenlerin 274'ü sosyal medya kullanırken 73'ü kullanmamaktadır.

Veri Toplama Aracı: Örgütsel Muhalefet Ölçeği

Bu çalışmada Özdemir (2010) tarafından 'Kişisel Özellikler', 'Muhalefetin Nedenleri', 'Muhalefet Davranışları' ve "Muhalefetin Sonuçları olarak dört alt ölçekten oluşacak şekilde geliştirilen "Örgütsel Muhalefet Ölçeği"nin 'Muhalefet Davranışları' isimli üçüncü bölümü kullanılmıştır.

Bu çalışmada kullanılan ölçme aracı iki bölümden oluşmaktadır: I. bölüm "Kişisel Özellikler" adını taşımaktadır ve öğretmenlere araştırmanın alt problemlerine uygun olarak cinsiyetleri, sendika üyelikleri, eğitim durumları ve sosyal medya kullanıcısı olup olmadıklarına ilişkin sorular sorulmuştur. II. bölüm olan 'Muhalefet Davranışları' alt ölçeği ise 17 maddeden oluşmaktadır ve 5'li Likert ölçeği biçimindedir. Seçeneklere verilen değerler; "Her zaman" (5), "Çoğunlukla" (4), "Ara sıra" (3), "Nadiren" (2) ve "Hiçbir zaman" (1) şeklindedir.

Ölçeğin faktör analizine uygunluğunu test etmek için KMO katsayısı testi ve Bartlett Sphericity küresellik testi uygulanmış, KMO katsayısı .84 ve Bartlett Sphericity küresellik testi sonuçları $p < .05$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur (Özdemir, 2010). Faktör analizi sırasında "Muhalefet Davranışları" bölümünün alt faktörleri belirlemek üzere Varimax dik döndürme yöntemi uygulanmıştır. Sonuçlar "Muhalefet Davranışları" alt ölçeğinin üç faktörlü olduğunu ve üç faktörün birlikte varyansın % 63,68'ini açıkladığını işaret etmiştir. Muhalefet Davranışları alt ölçeğinin Örtük muhalefet, Haber uçurma ve Açık muhalefet şeklinde üç boyutu olduğu görülmektedir. "Örtük Muhalefet" davranışları 8 madde (9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17) ile ölçülmektedir ve Cronbach alfa katsayısı .88 dir. "Haber Uçurma" davranışları 5 maddeyle (1, 2, 3, 4, 5) ölçülmektedir ve Cronbach alfa katsayısı .87 dir. "Açık Muhalefet" davranışları ise dört madde (6, 7, 8, 10) ile saptanmaktadır ve Cronbach alfa katsayısı .86 olarak bulunmuştur. Bütün

ölçüm sonuçları .70 ve üzeri olduğu için ölçme aracının güvenilir olduğu tespit edilmiştir (Özdemir, 2010). Kullanılan ölçeğin bu araştırma kapsamında Cronbach Alpha katsayısı ise .82 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmacı, katılmayı kabul eden öğretmenlere araştırmanın problemlerine uygun olarak araştırmacı tarafından düzenlenen “Kişisel Özellikler” ve Özdemir (2010) tarafından geliştirilen “Muhalif Davranışlar” alt ölçeğinden oluşan ölçme aracını dağıtarak, nasıl doldurulacağını açıklamış ve ölçekleri yine kendisi toplamıştır. Öğretmenlere dağıtılan ölçeklerde sağlanan bilgilerin sadece araştırma kapsamında kullanılacağı belirtilerek araştırma etiğine uyulacağı vurgulanmıştır. Geri dönen 403 ölçme aracından doğru doldurulan 347 tanesi değerlendirme kapsamına alınmıştır.

Verilerin Çözülmesi

Araştırmada, öğretmenlerin muhalif davranış biçimlerinin gerçekleşme sıklığının çözülmesi SPSS 15 yazılımı kullanılarak, katılımcıların yanıtlarının aritmetik ortalamalarının ve standart sapmalarının hesaplanması yoluyla gerçekleştirilmiştir. Maddeler “Hiçbir zaman” seçeneği 1.00-1.79 arasındaki değerlere, “Nadiren seçeneği 1.80-2.59 arasındaki değerlere”, “Ara sıra”, seçeneği 2.60-3.39 arasındaki değerlere, “Çoğunlukla” seçeneği 3.40-4.19 arasındaki değerlere, “Her zaman” seçeneği ise 4.20-5.00 arasındaki değerlere karşılık gelecek şekilde hesaplanmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenleri açısından katılımcıların verdikleri yanıtlar arasında anlamlı bir fark olup olmadığını saptamak üzere dağılımın homojenliğini test eden Levene’nin Varyansların Homojenliği Testi uygulanmıştır. Varyansların homojen olduğu görülerek öğretmenlerin cinsiyet, sendika üyeliği ve sosyal medyayı kullanıyor olma değişkenlerinin farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek için t-testi; eğitim durumlarına göre farklılık gösterip göstermediği belirlemek üzere ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Anlamlılık $\alpha = .05$ düzeyinde kabul edilmiştir. ANOVA sonucunda anlamlı bir fark çıktığı durumlarda farkın kaynağını belirlemek üzere LSD testi kullanılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde araştırma problemi doğrultusunda varılan bulgular tartışılmaktadır.

Araştırma Problemine Yönelik Bulgular

Tablo 1’de “İzmir ili Buca merkez ilçesinde kamu ortaokullarında görev yapan öğretmenlerin yukarıya (açık) muhalefet, örtük muhalefet ve haber (bilgi) uçurma davranışı gösterme sıklığına ilişkin algıları ne düzeydedir?” sorusunu yanıtlamak üzere, öğretmenlerin “Muhalif Davranışlar” alt ölçeğine verdikleri yanıtların aritmetik ortalaması ve standart sapmalarına ilişkin sonuçlar sunulmuştur.

Tablo 1: Katılımcıların yukarıya (açık) muhalefet, örtük muhalefet ve haber uçurma davranışı gösterme sıklığına ilişkin algılarının aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları

Alt-ölçek	Boyut	N	Ort.	ss
Muhalif Davranışlar	Yukarıya Muhalefet	347	3.87	.85
	Örtük Muhalefet	347	2,65	.90
	Haber Uçurma	347	2.75	1.02
	Toplam muhalefet	347	2.97	.72

Muhalefet davranışları “hiçbir zaman”, “nadiren”, “ara sıra”, “çoğunlukla” ve “her zaman” cinsinden ifade edildiğinde, araştırmaya katılan ortaokul öğretmenlerinin gösterdiklerini bildirdikleri muhalefet davranışlarının ortalaması ‘2.97’ olduğundan 2.60-3.39 arasında yer almakta ve “ara sıra” düzeyinde bulunmaktadır. Bu da ortaokul öğretmenlerinin ‘ara sıra’ muhalefet davranışı gösterdikleri yönünde algı sahibi olduklarını işaret etmektedir. Görüş bildiren öğretmenlerin gösterdiği açık muhalefet davranışları ise “3.87” ile “çoğunlukla” düzeyindedir. Buradan öğretmenlerin karşıt görüşlerini “çoğunlukla” doğrudan okul

yöneticisine iletmeyi tercih ettikleri söylenebilir. Bu sonuçlar Uğurlu ve Bostancı (2017) tarafından öğretmenlerin açık muhalefet davranışını örtük ve haber uçurma davranışlarından daha fazla gösterdiğine ilişkin sonuçlara benzer çıkmaktadır. Araştırmada öğretmenlerin örtük muhalefet davranışlarının ortalaması 2,65 şeklinde, 2.60 - 3.39 bareminde ve “ara sıra” diliminde bulunmuştur. Bu sonuç öğretmenlerin muhalif görüşlerini meslektaşları gibi kendilerine benzer statü sahibi kişilere “ara sıra” aktardıkları şeklinde yorumlanabilir. Öğretmenlerin haber uçurmaya ilişkin algılarının ortalaması da 2.75 şeklinde, 2.60 - 3.39 arasında, “ara sıra” diliminde bulunmaktadır.

Öğretmenlerin Muhalif Davranış Biçimlerine İlişkin Bulgular

Tablo 2’de öğretmenlerin ‘Yukarıya/açık muhalefet’ “örtük muhalefet” ve “haber/bilgi uçurma” alt boyutlarında gösterdiklerini belirttikleri muhalif davranışlar sıklık derecesine göre sıralanmaktadır.

Tablo 2: Yukarıya (açık) muhalefet, örtük muhalefet ve haber uçurma alt boyutlarında öğretmenlerin gösterdikleri muhalif davranışlar

Madde No	Muhalif Öğretmen Davranışı	Ort.	ss
Açık Muhalefet Alt Boyutunda Öğretmenlerin Gösterdikleri Muhalif Davranışlar			
6	Yöneticinin kendisine itiraz ederim.	4.29	.91
7	Yöneticiden kendi istediğim biçimde durumu düzeltmesini talep ederim.	4.06	1.04
8	Yöneticiyi uyarırım.	3.84	1.11
10	Yönetici ile tartışır, onu ikna etmeye çalışırım.	3.32	1.21
Örtük Muhalefet Alt Boyutunda Öğretmenlerin Gösterdikleri Muhalif Davranışlar			
9	Derslerim dışında okulda zaman geçirmem.	3.27	1.18
11	Yöneticiye karşı iş arkadaşlarımla desteğini kazanmaya çalışırım.	3.08	1.26
17	Bu konuları iş dışındaki arkadaşlarıma anlatırım.	2.88	1.31
14	Yöneticinin benden istediği işleri yapmayı reddederim.	2.57	1.27
13	Gönüllü olarak yer aldığım okul içi etkinliklerinden el çekerim.	2.57	1.41
16	Yöneticinin bulunduğu ortamları terk ederim.	2.45	1.32
12	Okul personeli ile ilgili düzenlenen davet ve yemek gibi etkinliklere yöneticinin de bulunması durumunda katılmam.	2.40	1.38
15	Yöneticiye küserim.	2,01	1,24
Haber Uçurma Alt Boyutunda Öğretmenlerin Gösterdikleri Muhalif Davranışlar			
5	Konuyu sendika, siyasi parti ya da diğer sivil toplum kuruluşlarına iletirim.	3.37	1.43
1	Üst makamlara gider, durumu onlara anlatırım.	3.05	1.25
3	Yöneticiyi yetkili makamlara yazılı olarak şikâyet ederim.	2.83	1.32
4	Yöneticiye dava açarım.	2.67	1.35
2	Konu hakkında basın kuruluşlarına bilgi veririm.	1.87	1.19

Tablo 2’den görülebileceği gibi öğretmenler ‘açık/yukarıya muhalefet’ alt boyutunda en fazla ve “her zaman” düzeyinde ‘yöneticinin kendisine itiraz etme’ (\bar{x} = 4.29), ikinci olarak

“çoğunlukla” düzeyinde ‘yöneticiden kendi istediğim biçimde durumu düzeltmesini talep etme’ (\bar{x} = 4.06) davranışları göstermektedir. Üçüncü olarak yine “çoğunlukla” düzeyinde ‘yöneticiyi uyarma’ (\bar{x} = 3.84) davranışını göstermektedir. Öğretmenlerin ‘açık muhalefet’ alt boyutunda en az gösterdikleri davranış ise “ara sıra” ‘yönetici ile tartışır, onu ikna etmeye çalışırım’ olmaktadır (\bar{x} = 3.32). ‘Örtük muhalefet’ alt boyutunda ise katılımcı ortaokul öğretmenlerinin en fazla gösterdiği muhalif davranış “ara sıra” düzeyinde ‘derslerim dışında okulda zaman geçirmem’ (\bar{x} = 3.27) olmaktadır. İkinci olarak yine “ara sıra” düzeyinde ‘yöneticiye karşı iş arkadaşlarımdan desteğini kazanmaya çalışırım’ (\bar{x} =3.08) davranışını göstermektedir. Üçüncü en fazla gösterilen davranış ise yine “ara sıra” düzeyinde “bu konuları iş dışındaki arkadaşlarıma anlatırım” (\bar{x} = 2.88) olmaktadır. Dördüncü sırayı “nadiren” başvurulmuş iki davranış paylaşmaktadır; bunlar ‘yöneticinin benden istediği işleri yapmayı reddederim’ (\bar{x} = 2.57) ve ‘gönüllü olarak yer aldığım okul içi etkinliklerden el çekerim’ (\bar{x} = 2.57) davranışlarıdır. Sonraki sıralarda yine “nadiren” başvurulmuş ‘yöneticinin bulunduğu ortamları terk ederim’ (\bar{x} = 2.45) ve ‘okul personeli ile ilgili düzenlenen davet ve yemek gibi etkinliklere yöneticinin de bulunması durumunda katılmam’ (\bar{x} = 2.40) davranışları göstermektedir. En az başvurulmuş davranış ise ‘yöneticiye küserim’ (\bar{x} = 2.01) olmaktadır. Haber uçuşma alt boyutunda ise katılımcılar en sık “konuyu sendika, siyasi parti ya da diğer sivil toplum kuruluşlarına iletirim” (\bar{x} = 3.37) davranışını gösterdiklerini ve bunu “ara sıra” yaptıklarını beyan etmektedir. Katılımcıların haber uçuşma alt boyutunda ikinci en sık gösterdikleri davranış ‘üst makamlara gider, durumu onlara anlatırım’ (\bar{x} = 3.05) olmaktadır. Üçüncü en sık başvurulmuş davranış ‘yöneticiyi yetkili makamlara yazılı olarak şikâyet ederim’ (\bar{x} = 2.83), dördüncüsü ise ‘yöneticiye dava açarım’ (\bar{x} = 2.67) davranışlarıdır. Bu davranışlar muhalif öğretmenlerce ‘ara sıra’ sergilenmektedir. Öğretmenlerin ‘haber uçuşma’ alt boyutunda ‘konu hakkında basın kuruluşlarına bilgi veririm’ (\bar{x} = 1.87) davranışını en az sergiledikleri görülmektedir. Bu sonuca göre öğretmenler muhalif görüşlerini ‘nadiren’ basına yansıtmaktadır.

Öğretmenlerin Muhalif Davranış Biçimlerinin Çeşitli Değişkenler Bakımından İncelenmesine İlişkin Bulgular

Bu bölümde katılımcı öğretmenlerin muhalif davranış biçimlerinden “yukarıya/açık muhalefet” “yatay/örtük muhalefet” ve “haber/bilgi uçuşma” alt boyutlarındaki davranışlarına ilişkin algılarının cinsiyet, eğitim düzeyleri, sendika üyeliği ve sosyal medya kullanıp kullanmamaları yönlerinden farklılık gösterip göstermediğine ilişkin sonuçlar tartışılmaktadır.

İlk olarak Tablo 3’ te araştırmanın ikinci alt problemi çerçevesinde “*İzmir ili Buca merkez ilçesindeki ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin yukarıya muhalefet, örtük muhalefet ve haber uçuşma davranış biçimlerine ilişkin algıları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?*” sorusuna ilişkin t-testi sonuçları verilmektedir.

Tablo 3’ten görüldüğü gibi, öğretmenlerin ‘açık muhalefet’ davranışları [$t(345) = -.083$, $p > .05$] cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık göstermemekte ve ‘kadın öğretmenlerle’ ($\bar{x}=15.50$), erkek öğretmenlerin ($\bar{x}=15.54$) muhalif davranışları birbirine benzer çıkmaktadır. Özdemir (2010) de açık/yukarıya muhalefet boyutunda cinsiyetin anlamlı bir fark yaratmadığını saptamaktadır. Dağlı’nın (2017) çalışması ise erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlerden daha fazla açık muhalefet davranış gösterdiği algısına sahip olduğunu bularak farklı bir sonuç ortaya koymuştur. Yine Tablo 3’ten görülebileceği gibi ‘örtük muhalefet’ [$t(345) = -1.20$, $p > .05$] alt boyutunda da öğretmenlerin muhalif davranışları cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Özdemir (2010) ve Dağlı (2017) de kadın ve erkek öğretmenlerin örtük muhalefet davranışları arasında anlamlı bir fark olmadığını açıklamaktadır. Benzer şekilde bu araştırma sonuçlarına göre ‘haber uçuşma’ [$t(345) = 1.34$, $p > .05$] alt boyutunda da öğretmen davranışları cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Alanyazında ise Özdemir (2010) haber uçuşma alt boyutunda erkek öğretmenlerin daha fazla haber uçuşduklarını tespit etmektedir. Bu çalışmada ise anlamlı bir fark yaratmamakla birlikte kadın öğretmenlerin ($\bar{x}=14.04$) erkek öğretmenlerden ($\bar{x}=13.24$) daha fazla haber uçuşdukları yönünde görüş bildirdikleri ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmanın sonucu Zhuang’ın (2002’den akt. Özdemir, 2010) kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlerden ($\bar{x}=13.24$) daha fazla haber uçuşma davranışını

gösterdiğini rapor eden çalışmasını desteklemektedir. Bu konuda daha fazla çalışmanın yürütülmesi konuya açıklık getirebilir.

Tablo 3: Yukarıya (açık) muhalefet, örtük muhalefet ve haber uçurma davranış biçimlerine ilişkin öğretmen algılarının öğretmenlerin cinsiyeti değişkenine göre t-testi sonuçları

Alt Ölçek	Faktör	Değişkenler	N	Ort.	ss	sd	t	P
Muhafif Davranışlar	Açık Muhalefet	Kadın	238	15.50	3.55	347	-.083	.93
		Erkek	109	15.54	3.15			
	Örtük Muhalefet	Kadın	238	20.92	7.47	347	-1.20	.22
		Erkek	109	21.92	6.57			
	Haber Uçurma	Kadın	238	14.04	5.12	347	1.34	.18
		Erkek	109	13.24	5.12			

Aşağıda araştırmanın ikinci alt problemi çerçevesinde “İzmir ili Buca merkez ilçesinde kamu ortaokullarında görev yapan öğretmenlerin örgütsel muhalefete ilişkin algılarında eğitim düzeylerine göre anlamlı farklılık var mıdır?” sorusuna ilişkin sonuçlar açıklanmaktadır. Tablo 4’te yukarıya muhalefet, örtük muhalefet ve haber uçurma davranış biçimlerine ilişkin öğretmen görüşlerinin öğretmenlerin eğitim düzeylerine göre ANOVA sonuçları ve farkın kaynağının belirlenmesi için kullanılan LSD testi sonuçları açıklanmaktadır.

Tablo 4: Yukarıya muhalefet, örtük muhalefet ve haber uçurma davranış biçimlerine ilişkin öğretmen algılarının öğretmenlerin eğitim düzeyi değişkenine göre ANOVA sonuçları

Alt Ölçek	Faktör	Eğitim Durumu	n	Ort.	ss	Sd	F	p	Fark
Muhafif Davranışlar	Yukarıya Muhalefet	Ön lisans	35	15.14	4.05	346	2.44	.08	
		Lisans	284	15.43	3.36				
		Lisansüstü	28	16.85	3.08				
		Toplam	347	15.51	3.43				
	Örtük muhalefet	Ön lisans	35	21.20	7.98	346	3.32	.0*	
		Lisans	284	20.91	7.09				L- LÜ
LÜ		28	24.57	6.73	LÜ- L				
Toplam		347	21.23	7.21					

Tablo 4’ten görülebileceği gibi ‘açık muhalefet’ [F(346)= 2.44, p>.05] alt boyutunda öğretmenlerin eğitim düzeyine göre muhalefet davranışları farklılık göstermemektedir. Buna göre ‘açık muhalefet’ alt boyutunda ön lisans mezunu öğretmenlerle (\bar{X} =15.14), lisans mezunu

öğretmenler ($\bar{x}=15.43$) ve lisansüstü mezunu öğretmenler ($\bar{x}=16.85$) benzer yukarıya muhalefet davranışları göstermektedir. Özdemir (2010) de ön lisans mezunları ayırımını yapmadan yürüttüğü araştırmasında lisans ve lisansüstü mezunu öğretmenlerin yukarıya muhalefet davranışlarında anlamlı bir fark olmadığını rapor etmektedir. Tablo 4'ten görülebileceği gibi 'örtük muhalefet' [$F(346)=3.32, p<.05$] alt boyutunda ise öğretmenlerin eğitim düzeylerine göre muhalefet davranışları anlamlı bir farklılık göstermektedir. Buna göre 'örtük muhalefet' alt boyutunda, ön lisans mezunu öğretmenler ($\bar{x}=21.20$), lisans mezunu öğretmenler ($\bar{x}=20.91$) ve lisansüstü mezunu öğretmenlerin ($\bar{x}=24.57$) gösterdiği muhalif davranışlar farklıdır. Yapılan LSD testi sonucunda lisanüstü ve lisans mezunu öğretmenler arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmış ve lisansüstü mezunu öğretmenlerin, lisans mezunu öğretmenlerden daha fazla örtük muhalefet gösterdikleri saptanmıştır. Özdemir (2010) ise örtük muhalefet açısından lisans ve lisansüstü mezunu öğretmenlerin davranışlarında farklılık saptamamaktadır. Konuya ilişkin daha fazla veri elde edilmesi sonuçları netliğe kavuşturabilir. 'Haber uçurma' [$F(346)= 1.06, p> .05$] alt boyutunda ise ön lisans, lisans ve lisansüstü mezunu öğretmenlerin muhalefet davranışları benzer çıkmaktadır. Bu konuda alanyazındaki bulgular çelişkilidir. Sims ve Keenan (1998'den akt. Özdemir, 2010) eğitim düzeyi ile haber uçurma davranışı arasında anlamlı bir ilişki olmadığını rapor etmektedir. Özdemir (2010) ise lisans mezunu öğretmenlerin lisansüstü mezunu öğretmenlere oranla daha fazla haber uçurduklarını saptamaktadır.

Tablo 5'te araştırmanın ikinci alt problemi çerçevesinde "İzmir ili Buca merkez ilçesindeki ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin yukarıya muhalefet, örtük muhalefet ve haber uçurma davranışlarına ilişkin algılarında sendika üyesi olup olmadıklarına göre anlamlı bir farklılık var mıdır?" sorusuna ilişkin görüşlerini gösteren t-testi sonuçları verilmektedir.

Tablo 5: Yukarıya muhalefet, örtük muhalefet ve haber uçurma davranış biçimlerine ilişkin öğretmen algılarının öğretmenlerin sendika üyeliği değişkenine göre t-testi sonuçları

Alt-ölçek	Faktör	Değişkenler	n	Ort.	ss	Sd	t	p
Muhafif Davranışlar	Yukarıya Muhalefet	Sendika üyesi	252	15.70	3.40	345	1.66	.09
		Sendika üyesi değil	95	15.02	3.46			
	Örtük muhalefet	Sendika üyesi	252	21.54	7.40	345	1.31	.19
		Sendika üyesi değil	95	20.41	6.62			
	Haber Uçurma	Sendika üyesi	252	14.32	5.03	345	3.16	.002*
		Sendika üyesi değil	95	12.38	5.14			

*p değeri .05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 5' ten görüleceği gibi, öğretmenlerin 'yukarıya muhalefet' davranışları [$t(345)= 1.66, p>.05$] sendika üyesi olma durumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Buna göre 'yukarıya muhalefet' alt boyutunda muhalif davranışlar açısından sendika üyesi olanlar ($\bar{x} = 15.70$) ve sendika üyesi olmayanlar ($\bar{x}= 15.02$) benzer davranmaktadır. Bu bulgu Dağlı ve Ağalday (2014) ve Dağlı (2017) tarafından da desteklenmektedir. Özdemir (2010) ise sendikalı öğretmenlerin sendika üyesi olmayan öğretmenlere oranla daha fazla yukarıya muhalefet davranışları gösterdiğini rapor etmektedir. Bu çalışmada da Dağlı'nın (2017) sonuçlarına benzer biçimde, anlamlı olmamakla birlikte sendikalı öğretmenlerin açık muhalefet düzeyi ($\bar{x}= 15.70$) sendika üyesi olmayanların düzeyinden ($\bar{x}= 15.02$) biraz daha yüksek çıkmaktadır. Tablo 5'ten de görülebileceği gibi 'örtük muhalefet' [$t(345)= 1.31, p>.05$] alt boyutunda da öğretmenlerin sendika üyesi olup olmamalarına göre muhalefet davranışları birbirine benzer

görülmektedir. Özdemir'in sonuçları ise (2010) örtük muhalefet alt boyutunda sendikali öğretmenlerin sendikali olmayan öğretmenlere göre daha fazla muhalefet gösterdiklerini işaret etmektedir. Benzer şekilde Dağlı'nın (2017) araştırması da sendika üyesi olan öğretmenlerin örtük muhalefete ilişkin algılarının sendika üyesi olmayanlara göre anlamlı bir farklılık gösterdiğini bulmuş ve bu sonucun öğretmenlerin sendikalarından alabilecekleri destekle ilişkili olabileceği sonucuna varmıştır. Bu çalışmada da anlamlı bir fark yaratmamakla birlikte sendika üyesi olan öğretmenlerin örtük muhalefet davranışları ($\bar{x}=21.54$) sendika üyesi olmayan öğretmenlerin örtük muhalefet davranışlarından ($\bar{x}=20.41$) daha yüksek çıkmaktadır. 'Haber uçuşma [$t(345)=3.16, p<.05$] alt boyutunda ise öğretmenlerin sendika üyesi olmaları anlamlı bir farklılık yaratmaktadır. Özdemir (2010) de haber uçuşma alt boyutunda sendikali öğretmenlerin sendikali olmayan öğretmenlerden daha fazla muhalif davranış gösterdiğini desteklemektedir.

Aşağıda araştırmanın ikinci alt problemi çerçevesinde "İzmir ili Buca merkez ilçesindeki ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin muhalefet davranışlarına ilişkin algılarında sosyal medyayı kullanıp kullanmamalarına göre anlamlı bir farklılık var mıdır?" sorusunun yanıtı verilmektedir. Tablo 6'da öğretmenlerin yukarıya muhalefet, örtük muhalefet ve haber uçuşma davranışlarına ilişkin algılarının sosyal medyayı kullanıp kullanmadıklarına göre farklılaşp farklılaşmadığını gösteren t-testi sonuçları verilmektedir.

Tablo 6: Yukarıya muhalefet, örtük muhalefet ve haber uçuşma davranış biçimlerine ilişkin öğretmen algılarının öğretmenlerin sosyal medya kullanma değişkenine göre t-testi sonuçları

Alt-Ölçek	Faktör	Değişkenler	n	Ort.	ss	sd	t	P
Muhafif Davranışlar	Yukarıya Muhalefet	Sosyal medya kullanıyor	274	15.63	3.29	345	1.30	.19
		Sosyal medya kullanmıyor	73	15.08	3.88			
	Örtük muhalefet	Sosyal medya kullanıyor	274	21.33	7.17	345	.515	.40
		Sosyal medya kullanmıyor	73	20.84	7.37			
	Haber Uçuşma	Sosyal medya kullanıyor	274	14.02	5.07	345	1.64	.10
		Sosyal medya kullanmıyor	73	12.91	5.28			

Tablo 6 öğretmenlerin yukarıya muhalefet davranışlarında [$t(345)=1.30, p>.05$] sosyal medya kullanımları açısından anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir. Buna göre 'yukarıya muhalefet' alt boyutunda sosyal medya kullanan öğretmenlerle ($\bar{x}= 15.63$) kullanmayan öğretmenler ($\bar{x}= 15.08$) benzer muhalif davranışlar göstermektedir. Bu konuda alanyazında başka bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Tablo 6'dan da görülebileceği gibi 'örtük muhalefet' [$t(345)=.515, p>.05$] alt boyutunda da öğretmenlerin sosyal medya kullanmalarına göre muhalefet davranışları anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Araştırma sonucunda sosyal medya kullanan öğretmenlerin örtük muhalefet davranışları ortalaması ($\bar{x}=20.84$), sosyal medya kullanmayan öğretmenlerin örtük muhalefet davranışları ortalaması ise ($\bar{x}= 21.33$) çıkmakta ve sosyal medya kullanan öğretmenlerle kullanmayan öğretmenlerin örtük muhalefet davranışlarının arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Alanyazında ise bu konuda yürütülmüş bir çalışma bulunmamıştır. Tablo 6'dan da görülebileceği gibi 'haber uçuşma'

[t(345)=1.64, p>.05] alt boyutunda öğretmenlerin sosyal medya kullanmalarına göre muhalefet davranışları da benzer olmaktadır. Bu sonuçlardan sosyal medya kullanımının öğretmenlerin muhalefet davranışlarında bir fark yaratmadığı söylenebilir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Alanyazında Yıldız (2013) öğretmenlerin örgütsel muhalefet davranışlarına ilişkin algılarının “düşük” düzeyde olduğunu saptamıştır. Benzer şekilde Dağlı ve Ağalday da (2014) öğretmenlerin okul yöneticilerine karşı muhalefet davranışlarının düşük düzeyde olduğunu saptamışlardır. Bu çalışmada ortaokul öğretmenlerinin muhalif davranışlarına ilişkin algıları Yıldız (2013) ve Dağlı ve Ağalday (2014)’ün sonuçlarından nispeten daha yüksek çıkmaktadır. Bu sonuç örneklem grubundan kaynaklanabileceği gibi, eğitim sistemimizde son zamanlarda gerçekleşen ve çeşitli tepkiler doğuran hızlı yapısal değişikliklerden de kaynaklanıyor olabilir. Yine araştırmanın yapıldığı zaman dilimine çok yakın bir zamanda eski okul müdürleri görevden alınarak yerlerine yeni müdürler atanmıştır. Müdürlerin ve öğretmenlerin birbirlerini tanıma ve birbirlerine alışma süreçlerinin yeni başlamış olmasının da muhalif davranışlara yansıdığı düşünülebilir. Araştırmada muhalif görüşlerin iletildiği kanalın da “çoğunlukla” konunun muhatabı olan okul yöneticileri olduğu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca araştırmanın yürütüldüğü 2014-2015 yılları arasında öğretmenlerin nöbet tutmasının görev harici bir iş olup olmadığı konusu tartışılmakta ve öğretmenler sendikaların desteğiyle protesto etkinlikleri düzenleyerek nöbet tutma karşılığında ek ücret talep etmektedir. Öğretmenlerin ücret karşılığında nöbet tutmak istemeleri Graham (1986) tarafından açıklandığı üzere çalışanların fazla iş yüklerine karşı veya saat başı ücret alanların iş saatlerinin azaltılmasına yaptıkları muhalefet gibi onların kendi çıkarlarını destekleyen “kişisel çıkar yönelimli” (personal advantaged) muhalefet mesajları vermek kapsamına girebilir. Hegstrom (1999’dan akt. Kassing ve Armstrong, 2002) muhaliflerin, kendilerine yapılacak olan ödemelere, işlerine ilişkin beklentilerine ve kazanacakları haklara ilişkin muhalif görüşler dile getirebileceklerini öne sürmektedir. Özdemir (2010) de okul yöneticilerinin öğretmenlerin kendilerine yarar sağlayabilmek amacıyla muhalefet gösterebildiklerini düşündüklerini aktarmaktadır. Ağalday, Özgan ve Arslan (2018) de okul yöneticilerinin öğretmenlerin kişisel çıkarları zedelendiği durumlarda kararlara muhalefet ettiklerini aktarmaktadır. Bu nedenle öğretmenlerin nöbet ücreti almak üzere muhalif davranışlar gösteriyor olmaları alanyazında karşılığını bulabilir.

Görüldüğü üzere açık muhalefet davranışları alanyazında mevcuttur. Özdemir (2010) öğretmenlerin okul yöneticilerine doğrudan muhalefet gösterdiğini rapor etmektedir. Ağalday, Özgan ve Arslan (2018) de yöneticilerin öğretmenlerin açık muhalefete başvurduğunu söylediklerini belirtmektedir. Yıldız’ın (2013) sonuçlarında da bu araştırma sonuçlarına benzer olarak, öğretmenlerin açık muhalefet algıları diğerlerinden daha yüksek çıkmaktadır. Bu araştırma öğretmenlerin açık muhalefet davranışlarına ilişkin algılarının “çoğunlukla” düzeyinde olduğunu saptamaktadır. Öğretmenlerin açık muhalefet davranışlarına ilişkin algılarının diğer muhalif davranışlardan daha yüksek düzeyde çıkması karşıt görüşlerin doğrudan muhatabına iletilmesinin uygun olduğu algısıyla ilişkili olabilir. Kassing (2011, s. 16) bazı kişilerin, olumsuz görüşlerini doğrudan yöneticisine dile getirmeyen çalışanları yöneticilerini “arkadan bıçaklayan kişiler” olarak tanımladığını ifade eder. Öğrenci yetiştirme görevini üstlenen öğretmenler de kendilerini doyumsuzluğa iten konularda doğrudan yöneticileriyle konuşmayı tercih edebilir. Yöneticiyle doğrudan konuşmanın proaktif bir strateji olarak değerlendirilmesi (Kassing, 2011) ve genellikle örtük muhalefetten daha fazla sosyal kabul görebilmesi (Croucher, Kassing ve Diers-Lawson, 2013) açık muhalefetin en tercih edilen davranış olmasında etkili olmuş olabilir.

Muhaliflerin muhalefetini üstlerine dile getirebilmesi için yöneticilerin muhalif görüşleri kabullenici (receptive) olması beklenir (Kassing ve Armstrong, 2002, s. 57). Bu çalışmada açık muhalefetin var olduğunun tespit edilmesi, bu okulların yöneticilerinin muhaliflere, karşıt görüşlerini dile getirme olanağını sağladığını ve öğretmenlerin yukarıya muhalefet davranışlarını diğer muhalefet biçimlerinden daha fazla göstermesi de okul yöneticilerinin muhalif görüşleri dinlemeye açık (Kassing ve Armstrong, 2002, s. 57) oldukları şeklinde yorumlanabilir.

Bulgular öğretmenlerin muhalif görüşlerini “ara-sıra” iş arkadaşlarıyla paylaştıklarını işaret etmektedir. Örtük muhalefet, muhaliflerin görüşlerini yöneticilerine ifade etmek için mevcut bir kanalın olmadığını veya kanalın tıkalı olduğunu düşündükleri zaman başvurdukları bir yöntem olabilmektedir (Kassing ve Armstrong, 2002). Özdemir (2010) muhaliflerin karşıt görüşlerini doğrudan yöneticilerine bildirmelerinin kendilerine olumsuz sonuçlar getirebileceği endişesi yaratabildiğini, bundan ötürü de iş arkadaşlarıyla paylaşma yoluna gidebildiklerini öne sürmektedir. Kassing (1997); Kassing (1998); Kassing ve Avtgis (1999) de muhaliflerin zarar görme kaygılarından ötürü karşıt görüşlerini yöneticilerine iletmekten çekindiklerini desteklemektedir. Bundan ötürü bazı muhalifler karşıt görüşlerini güvendikleri iş arkadaşlarına aktarıyor olabilir (Kassing, 2008). Ayrıca karşıt görüşlerini yöneticilerine iletenlerin cezalandırılmaları veya yaptırım görmeleri de olasıdır (Özdemir, 2010). Bu araştırma sonucunda örtük muhalefetin varlığının tespit edilmesi öğretmenlerin okul yöneticilerine karşıt görüş iletmeye fırsatlarının olmadığını veya bunun riskli olabileceğini düşündüklerini işaret edebilir ve öğretmenlerin bundan ötürü karşıt görüşlerini iş arkadaşlarına aktarmayı tercih ediyor oldukları düşünülebilir.

Bu çalışmada öğretmenlerin örtük muhalefet davranışı olarak en fazla “derslerim dışında okulda zaman geçirmem” şeklinde davrandıkları ortaya çıkmıştır. Farrell (1983’ten akt. Garner, 2006) muhaliflerin mevcut duruma aldırma davranışı gösterebildiklerini belirtmektedir. Farrell’e (1983’ten akt. Vangel, 2011) göre aldırma davranışları çalışanlar işlerine geç gelebilen, hiç gelmeyebilen, işini saksaklayabilen, mesai saatlerinde özel işleriyle ilgilenebilen veya örgütsel gelişmelere kayıtsız kalabilenlerdir. Bu çalışmaya katılan öğretmenler de aldırma davranışları ve olan bitenlere sessiz kalarak örgütsel dinamiklerinin oluşumunu uzaktan izlemeyi tercih ediyor olabilirler. Amerika Birleşik Devletleri’nde de öğretmenlerin işe geç gelme ve işten erken çıkma gibi okulda geçirdikleri süreyi azaltan davranışlar gösterdikleri rapor edilmektedir (Burns ve DiPaola, 2013). Bu çalışmaya katılan öğretmenler de benzer bir tutum sergiliyor olabilirler.

Bulgular öğretmenlerin en az gösterdikleri örtük muhalefet davranışının “yöneticiye küserim” olduğunu işaret etmektedir. Özdemir (2010) de okul yöneticilerinin bazı öğretmenlerin kendilerine küstüklerini beyan ettiğini belirtmektedir. Ağalday, Özgan ve Arslan’ın (2018) sonuçları da okul yöneticilerinin bazı öğretmenlerin kendilerine küstüklerini ifade ettiklerini desteklemektedir. Bu araştırma kapsamında yöneticiyle iletişimin kesilmesine en az başvurulması örgütlerde üyelerin birbiriyle iletişim içinde olmasının ortak hedeflerin gerçekleştirilmesindeki (Barnard’tan akt. Aydın, 2010) payından kaynaklanıyor olabilir. Örgüt üyeleri hedefleri gerçekleştirebilmek için iletişim kurmak durumunda olduklarını bildiklerinden küsmeye yoluna gitmeyi en az tercih ediyor olabilirler.

Öğretmenlerin eğitim durumu örtük muhalefet davranışlarında fark yaratmaktadır ve ön lisans mezunu öğretmenler ($X=21.20$), lisans mezunu öğretmenler ($X=20.91$) ve lisansüstü mezunu öğretmenlerden ($X=24.57$) daha fazla örtük muhalefet göstermektedir. Alanyazında Schachter (1951)’inki gibi görece eski çalışmalar karşıt görüşlerini açıkça yöneticilerine dile getiren muhaliflerin direniş ve ceza ile karşılaşabileceğini, Cortina ve Magley (2003) ile Detert ve Edmonson (2011’den akt. Severance, 2012) gibi daha yeni araştırmalar ise doğrudan yöneticilerine muhalefet gösterenlerin sosyal ve ekonomik bedeller ödemek zorunda kalabileceğini göstermektedir. Bu nedenle muhalifler görüşlerini güvendikleri iş arkadaşlarıyla paylaşabilmektedir. Lisansüstü mezunu muhalifler yaptırımlarla karşılaşabilecekleri endişesini diğerlerinden fazla taşıdıkları için görüşlerini tehlike yaratmayacağını düşündükleri iş arkadaşlarına iletiyor olabilir.

Öğretmenler haber uçurma davranışını “ara-sıra” düzeyinde gerçekleştirmektedir. Bu davranışın ara-sıra düzeyinde kalmasının nedeni örgütlerin haber uçuranlara çeşitli yaptırımlar uygulayabilmesi ve haber uçuranların davranışlarının sonuçlarına katlanmak durumunda kalabilmesi olabilir. Alanyazında örgütünde gerçekleşen suistimalleri ve etik dışı durumları duyuran üyelerin misillemeyle karşılaşabildiklerine ilişkin örnekler bulunmaktadır (Kassing ve Armstrong, 2002). Hem kurum içi hem de kurum dışı haber uçuran muhalifin işten atılması, dışlanması, aşağılanması ve psikolojik şiddete uğraması da söz konusu olabilmektedir (Aktan, 2006). Öğretmenlerin haber uçurmayı tercih etmemesinin nedeni doğurabileceği bu olumsuz

sonuçlarla ilişkili olabilir. Ayrıca haber uçurma davranışı gösterenlere yönelik olumsuz bir algının var olması ve onların gammaz, ispiyoncu gibi sıfatlarla nitelendirilmeleri de (Aktan, 2006) öğretmenlerin haber uçurma davranışlarını tercih etmemesinde etkili olmuş olabilir.

Değişkenler bazında ise öğretmenlerin haber uçurmaya ilişkin görüşlerinde cinsiyetlerine, eğitim durumlarına ve sosyal medyayı kullanmalarına göre de anlamlı bir farklılık bulunmamakta ancak sendika üyeliği anlamlı bir fark yaratarak, sendikalı öğretmenler sendikalı olmayan öğretmenlere oranla daha fazla haber uçurabilmektedir.

Haber uçurma [$t(345)=3.16$, $p<.05$] alt boyutunda öğretmenlerin sendika üyesi olmalarının anlamlı bir farklılık yaratmasının ve sendikalı öğretmenlerin daha fazla haber uçurmaya yönelmesinin bazı nedenleri olabilir. Freeman ve Medoff (1984) sendikalı öğretmenlerin örgütü terk etme olasılıklarının sendikalı olmayan öğretmenlerin örgütü terk etme olasılıklarından daha düşük olduğunu belirtmektedir. Bu görüş Hirschman'ın (1970) Ayrılma-Dile Getirme-Sadakat teorisine uygun olarak doyumsuzluk hisseden çalışanların örgütte kalarak mücadelesini muhalif görüşlerini dile getirmek yoluyla sergilemeyi tercih edebileceği iddiasını destekler görünmektedir. Bu anlamda okullarında doyumsuzluk yaratan durumlarla karşılaşan öğretmenler okullarından ayrılmaktansa bu durumun değişmesini sağlamak amacıyla bağlı oldukları sendikalara bilgilendirme yapıyor olabilirler.

ÖNERİLER

Uygulamalara Yönelik Öneriler

Araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki önerilerin uygun olabileceği düşünülmektedir.

1. Araştırma sonucunda ortaokullarda muhalefetin “ara sıra” düzeyinde var olduğu ortaya çıkmaktadır. Araştırmanın yapıldığı zaman diliminde gerçekleştirilen hızlı yapısal değişikliklerin karşıt tepkiler doğurabileceği göz önüne alınarak getirilmesi düşünülen değişiklikler ve yenilikler eğitim paydaşları olan öğretmenlerin de katılımı ve önerileri doğrultusunda oluşturulabilir ve öncelikle pilot uygulamalarla denendikten sonra yine uygulayıcı öğretmenlerin geribildirimleri doğrultusunda düzenlenerek, genele uygulanabilirse öğretmenlerin doyumluluğu sağlanabilir. Muhalefetin “yapıcı bir geribildirim” yöntemi olduğu (Hegstrom 1995'den akt. Garner, 2006, s. 7) dikkate alınabilirse hem katılımçılık ve işbirliği sağlanmış olur, hem de öğretmen doyumluluğu artabilir ve muhalefet azalabilir.
2. Araştırma sonucunda araştırmaya katılan ortaokullarda muhalif görüşlerin “çoğunlukla” konunun muhatabı olan okul yöneticilerine iletildiği ortaya çıkmaktadır. Öğretmenlerin bu eğilimleri dikkate alınarak muhaliflerin okul yöneticilerine doğrudan görüş iletebilmelerini kolaylaştırmak amacıyla haftanın veya ayın belli günlerinde yöneticilerin öğretmenlerle görüş alışverişinde bulunmak üzere toplantılar yapmasının faydalı olabileceği ve açık bir iletişim ortamında görüşlerin paylaşılmasının sağlanmasının muhalefeti azaltabileceği düşünülebilir.
3. İletişim kopuklukları ve yanlış anlaşılmaları önlemek ve muhalefetin optimal düzeyi aşan çatışmalara neden olmasını engellemek amacıyla okul yöneticileri ve öğretmenlerin iletişim becerilerini geliştirmesi yararlı olabilir. Bu konuda okul yöneticileri ve öğretmenlerin hizmet içi mesleki gelişim eğitimleri almaları ve bu eğitimlerin belli periyodlarla tekrarlanması da yararlı olabilir.
4. Okul yöneticilerinin çalışanlarının görüşlerini hoşgörüle karşıladıklarında okulların daha demokratik ve katılımcı ortamlar oluşturabileceğinden hareketle çalışanların güçlendirilmesini ve kararlara katılımını sağlamak üzere okul yöneticilerinin muhalefete hoşgörüle yaklaşması ve öğretmenlere görüşlerini dile getirebilecekleri ortamlar sağlaması yararlı olabilir. Bunlar zaman zaman anonim görüş sunma olanağı sağlayan anketlerin dağıtılması veya görüş ve önerilerin iletilebileceği e-posta adresleri veya blog sayfaları sağlanması vb. ortamlarda gerçekleştirilebilir.
5. Her ne kadar sosyal medya kullanımı konusunda anlamlı bir farklılık gözlenmese de katılımcı öğretmenlerin muhalif davranışlarının aritmetik ortalamalarının sosyal medya kullananlar lehine daha yüksek olduğu ortaya çıkmasından ötürü okullarda

sosyal medya platformunun öğretmenlerin okul ve eğitime dair görüşlerini rahatlıkla aktarabilecekleri bir işleve kavuşması teşvik edilebilir. Öte yandan sosyal medya kullanımı sırasında öğretmenlerin kendilerine cezai yaptırımlar uygulanmasına yol açabilecek haddini aşan söylemlerde bulunmamaları için öğretmenlerin görüşlerini hangi çerçevede iletmelerin beklenildiğine ilişkin eğitimler verilerek öğretmenlerden beklentilerin açıklanması yararlı olabilir.

6. Okul geliştirme planları da dahil olmak üzere okullarda değişiklik yaratan her türlü durumun muhalefet yaratabileceğinden hareketle (Burns ve Wagner, 2013) bütün öğretmenlerin okul geliştirme çabalarının bir parçası olarak görülmesi ve okul geliştirme planları yapılırken sadece seçilmiş öğretmenlerin değil bütün öğretmenlere görüşlerini ve geribildirimlerini iletmeye fırsatı sunulması katılımcı yapıyı sağlayarak muhalefet yaratabilen öğretmen doyumsuzluğunu azaltabilir.
7. Öğretmenlerin eleştirel düşünebilmeleri, kendilerinden benimsemeleri istenen her uygulamayı sorgulamadan kabul etmemeleri ve yapıcı eleştirilerde bulunabilmeleri okulların daha etkili örgütler olmasına katkı sağlayabilir. Bu nedenle Eğitim Fakültelerinde öğretmen adaylarının aldıkları derslerin içeriklerinin onların sorgulayıcı ve eleştirel düşünmelerini ve kendilerini doğru ifade edebilme becerilerini kapsayabilecek şekilde düzenlenmesi yararlı olabilir.
8. Bazı öğretmenlerin misilleme görme ve yaptırımlarla karşılaşma kaygısı taşıyabileceği düşünüldüğünde muhalif görüş sahibi öğretmenlerin görüşlerinin kurum içinde ve dışında dile getirilebilmesini kolaylaştıran ve yasal dayanaklar sağlayan düzenlemelerin yapılması yararlı olabilir.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Bu çalışma sadece ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin katılımıyla gerçekleştirildiği için benzer çalışmalar başka okul türlerinde yürütülebilir.
2. Araştırmalar özel okulları da kapsayacak şekilde genişletilebilir ve özel okullarla kamu okullarının bir karşılaştırması yapılabilir.
3. Millî Eğitim Bakanlığı'nın ve okul yöneticilerinin muhalefet ifadelerine ne tepkiler gösterdiği ve nasıl bir eylem planı uyguladığı araştırılabilir.
4. Muhalefetin okul yönetimine etkileri ayrı bir çalışma konusu olarak ele alınabilir.
5. Muhalefetin öğretmenlerin mesleki etkinliklerine (iş doyumunu, etkililik vb) katkısı olup olmadığı araştırılabilir.
6. Muhalefetin diğer okul paydaşlarıyla olan etkileşim ve ilişkilere etkisi (öğrenci başarısı, veli-öğretmen ilişkileri vb) araştırılabilir.
7. Öğretmen muhalefetine ilişkin öğrenci, yönetici ve veli görüşleri araştırılabilir.
8. Muhalefetin okul etkililiğine etkisini araştıran çalışmalar yapılabilir.
9. Siber muhalefet davranışları az incelenmiş bir konudur. Bu bağlamda öğretmenlerin ve öğrencilerin siber muhalefet davranışları incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Ağalday, B., Özgan, H. & Arslan, M. C. (2014). İlkokul ve ortaokullarda görevli yöneticilerin örgütsel muhalefete ilişkin algıları. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 4 (3), 35-50. doi: 10.14527/pegegog.2014.015
- Aktan, C. C. (2006). Organizasyonlarda yanlış uygulamalara karşı bir sivil erdem, ahlaki tepki ve vicdani red davranışı: whistleblowing. *Mercek Dergisi*, 1-13.
- Alga, E. & Eroğlu, Ş. G. (2018). Çalışanların örgütsel muhalefete ilişkin algılamalarının demografik değişkenler açısından incelenmesine yönelik bir araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (24), 129-157.
- Ataç-Oral, L. & Köse, S. (2017). Örgütsel demokrasi ve örgütsel muhalefet ilişkisi: beyaz yakalılar üzerine bir araştırma. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46 (1), 117-132.
- Aydın, M. (2010). *Eğitim Yönetimi* (9. Baskı). Ankara: Hatipoğlu Basım ve Yayımlar Sanayi.

- Bakan, İ., Doğan, İ. F. & Yılmaz, Y. S. (2017). Çalışanlarda mesleki öz yeterlilik algısı ile örgütsel muhalefet ilişkisi. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 9(2), ISSN: 1309 -8039 (Online)
- Biçkes, D. M. (2017). Konaklama işletmelerinde örgütsel muhalefetin bireylerarası saldırganlık üzerindeki etkisi: Kapadokya'daki otellerde bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 31 (4), 957-973.
- Burns, R. W. & DiPaola, M. F. (2013). A study of organizational justice, organizational citizenship behavior, and student achievement in high schools. *American Secondary Education*, 42 (1), 4-23.
- Burns, T. & Wagner, C. (2013). Organizational dissent. *Principal Leadership*, 14 (4), 28-32.
- Cortina, L. M. & Magley, V. J. (2003). Raising voice, risking retaliation: events following mistreatment in the workplace. *Journal of Occupational Health Psychology*, 8, 247-265.
- Croucher, S. M., Kassing J. W. & Diers-Lawson A. R. (2013). Moving toward an interactive perspective of organizational dissent: accuracy, coherence, and discrepancy in self- and other-reports. *Management Communication Quarterly*, 27, 425-442.
- Dağlı, A. (2017). Investigating the relationship between organizational dissent and life satisfaction. *Universal Journal of Educational Research* 5(4), 600-607. doi: 10.13189/ujer.2017.050409
- Dağlı, A. & Ağalday, B. (2014). Öğretmenlerin örgütsel muhalefetin sonuçlarına ilişkin görüşleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (2/1), 170-182.
- Dağlı, A. & Ağalday, B. (2015). Öğretmenlerin örgütsel muhalefetin nedenlerine ilişkin görüşleri. *İlköğretim Online*, 14 (3), 885-898.
- De Dreu, C. K. W. & West, M. A. (2001). Minority dissent and team innovation: the importance of participation in decision making. *Journal of Applied Psychology*, 86 (6), 1191-1201.
- Detert, J. R. & Edmondson, A. C. (2011). Implicit voice theories: taken-for-granted rules of self-censorship at work. *Academy of Management Journal*, 54, 461-488.
- Farrell, D. (1983). Exit, voice, loyalty, and neglect as responses to job dissatisfaction: A multidimensional scaling study. *Academy of Management Journal*, 26, 596-606.
- Freeman, R. B. & Medoff, J. L. (1984). *What Do Unions Do?*. New York: Basic Books.
- Garner, J. T. (2006). *When things go wrong at work: expressions of organizational dissent as interpersonal influence*. Unpublished Doctorate Thesis. Texas Christian University. Texas.
- Gossett, L. M. & Kilker, J. (2006). My job sucks. Examining counterinstitutional web sites as locations for organizational member voice, dissent and resistance. *Management Communication Quarterly*, (20), 63-82.
- Graham, J. W. (1986). Principled organizational dissent: a theoretical essay. *Research in Organizational Behavior*, 8, 1-52.
- Hegstrom, T. G. (1995). Focus on organizational dissent: A functionalist response to criticism. In J. Lehtonen (Ed.) *Critical perspectives on communication research and pedagogy* (pp. 83-94). St. Ingbert, Germany: Rohrig University Press.
- Hegstrom, T. G. (1999). Reasons for rocking the boat: Principles and personal problems. In H.K. Geissner, A. F. Herbig, & E. Wessela (Eds.), *Business communication in Europe* (pp. 179-194). Tostedt, Germany: Attikon Verlag.
- Hirschman, A. O. (1970). *Exit, Voice, Loyalty*. Cambridge: Harvard University Press.
- İlman-Püsküllüoğlu, E. ve Altinkurt, Y. (2018). Öğretmenlerin eleştirel düşünme eğilimleri ile örgütsel muhalefet davranışları arasındaki ilişki. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1-18. doi: 10.16986/HUJE.2018037422.
- Jones, R. E. (1997). Teacher participation in decision making-its relationship to staff morale and students achievement. *Education*, 118 (1), 76-83.
- Karasar, N. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemi Kavramlar İlkeler Yöntemler (31. Basım)*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kassing, J. W. (1997). *Development and validation of the organizational dissent scale*. Unpublished Doctorate Thesis. Kent State University.
- Kassing, J. W. (2007). Going around the boss: exploring the consequences of circumvention. *Management Communication Quarterly*, 21, 55-74.
- Kassing, J. W. (2008). Consider this: A comparison of factors contributing to expressions of employee dissent. *Communication Quarterly*, 56, 342-355.
- Kassing, J. W. (2011). Dissent in organizations. [Kitap eleştirisi Dissent in organizations, by D. Cruz]. *Journal of Communication*, 61, E9-E12.
- Kassing, J. W. & Armstrong, T. A. (2002). Someone's going to hear about this: Examining the association between dissent-triggering events and employees' dissent expression. *Management Communication Quarterly*, 16, 39-65.

- Kassing, J. W. & Avtgis, T. A. (1999). Examining the relationship between organizational dissent and aggressive communication. *Management Communication Quarterly*, 13 (1), 76-91.
- Kavak, O. & Kaygın, E. (2018). Örgütsel adalet algısının örgütsel muhalefet davranışı üzerindeki etkisi. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 04 (01), 33-50.
- Kaya, Ç. (2016). Kontrol odağı ve örgütsel muhalefet arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 2 (46), 81-96. doi: 10.14783/od.v12i46.1000010005
- Miceli, M. P. & Near, J. P. (2002). What makes whistle-blowers effective? Three field studies. *Human Relations*, 55 (4), 455-479.
- Ötgen, A. B. & Cenkçi, T. (2013). Beş faktör kişilik modeli ve örgütsel muhalefet arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. *Öneri*, 10 (39) 41-51.
- Özdemir, M. (2008). Eğitim yönetiminde yerelleşme siyasaları. *Amme İdaresi Dergisi*, 41(3), 153-168.
- Özdemir, M. (2010). *Ankara İli Kamu Genel Liselerinde Görev Yapan Yönetici ve Öğretmenlerin Örgütsel Muhalefete İlişkin Görüşleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Uğurlu, E. & Bostancı, A. B. (2017). Öğretmenlerin politik yetileri ile örgütsel muhalefet düzeyleri arasındaki ilişki. *Journal of Human Sciences*, 14 (4), 4050-4064. doi:10.14687/jhs.v14i4.5070
- Sadykova, G. & Tutar, H. (2014). Örgütsel demokrasi ve örgütsel muhalefet arasındaki ilişki üzerine bir inceleme, *İşletme Bilimi Dergisi*, 2 (1), 1-16.
- Schachter, S. (1951). Deviation, rejection and communication. *Journal of Abnormal Social Psychology*, 4, 190-207.
- Severance, E. L. (2012). *The Gender Dynamics of Dissent in Organisations*. Unpublished Doctorate Thesis. University of Maryland. College Park.
- Sims, R. L. & Keenan, J. P. (1998). Predictors of external whistleblowing: Organizational and intrapersonal variables. *Journal of Business Ethics*, 17, 411-421.
- Sprague, J. A. & Ruud, G. L. (1988). Boat-rocking in the high technology culture. *American Behavioral Scientist*, 32. 169-193. <https://doi.org/10.1177/0002764288032002009>
- Vangel, K. (2011). Employee Responses to Job Dissatisfaction. Schmidt Labor Research Center Seminar Paper Series. University of Rhode Island. <http://www.uri.edu/research/lrc/research/papers/Vangel-Commitment.pdf> adresinden 5 Nisan 2015 tarihinde indirilmiştir.
- Yıldız, K. (2013). Örgütsel bağlılık ile örgütsel sinizm ve örgütsel muhalefet arasındaki ilişki. *Turkish Studies*, 8 (6), 853-879.
- Yıldız, K. (2014). Örgütsel muhalefet. *Akademik Bakış Dergisi*, 43. (E-dergi). <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/382832> adresinden 25 Eylül 2018 tarihinde indirilmiştir.
- Zhuang, J. (2002). *Whistle-blowing and peer reporting: A cross-cultural comparison of Canadians And Chinese*. Unpublished Master Thesis. Lethbridge University, Alberta, Canada.